

Zoogdierverseniging VZZ

Jaarverslag NEM zoogdieren 2008

V. Dijkstra & J.J.A. Dekker

12 Augustus 2008

Intern Rapport van de Zoogdierverseniging VZZ

In opdracht van Gegevensautoriteit Natuur

Jaarverslag NEM zoogdieren 2008

Rapport nr.:	2008.032
Datum uitgave:	15 augustus 2008
Status uitgave:	Intern rapport
Auteur:	V. Dijkstra & J.J.A. Dekker
Illustratie kaft:	Wintertelling vleermuizen. Foto: Jasja Dekker
Projectleider:	Dr. Ir. Jasja Dekker
Productie:	Stichting VZZ Oude Kraan 8, 6811 LJ Arnhem, Nederland Tel. 026-3705318, E-mail: zoogdier@vzz.nl
Naam en adres opdrachtgever:	Gegevensautoriteit Natuur Postbus 5045 3502 JA Utrecht

Dit rapport kan geciteerd worden als:

Dijkstra, V. & J.J.A Dekker, 2008. Jaarverslag 2008 NEM Zoogdieren. VZZ rapport 2008.032. Zoogdierverseniging VZZ, Arnhem.

De Stichting VZZ, onderdeel van de Zoogdierverseniging VZZ is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van de VZZ; opdrachtgever vrijwaart de Stichting VZZ voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

© Zoogdierverseniging VZZ

Niets uit dit rapport mag worden veeveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Zoogdierverseniging VZZ, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is veevaardigd.

INHOUD

1	INLEIDING.....	6
2	WINTERTELLING VLEERMUIZEN.....	8
	2.1 Aantal objecten en tellers	8
	2.2 Publiciteit	8
	2.3 Contractverplichtingen.....	8
	2.3 Aandachtspunten uit offerteaanvraag 2008.....	9
	2.4 Aandachtspunten uit notulen BC 2007.....	11
	2.6 Knelpunten	11
3	DAGACTIEVE ZOOGDIEREN	12
	3.1 Aantal plots en telleiders.....	12
	3.2 Publiciteit	12
	3.3 Contractverplichtingen.....	12
	3.4 Aandachtspunten uit offerteaanvraag 2008.....	13
	3.5 Aandachtspunten uit notulen BC 2007.....	13
	3.6 Knelpunten	13
4	HAZELMUIS.....	14
	4.1 Aantal transecten en tellers	14
	4.2 Publiciteit	15
	4.3 Contractverplichtingen.....	15
	4.4 Aandachtspunten uit offerteaanvraag 2007.....	15
	4.5 Aandachtspunt notulen BC 2007.....	16
	4.6 Overige aandachtspunten.....	16
	4.7 Knelpunten	17
5	ZOLDERTELLINGEN.....	18
	5.1 Aantal objecten en tellers	18
	5.2 Publiciteit	18
	5.3 Contractverplichtingen.....	18
	5.4 Aandachtspunten uit offerteaanvraag 2008.....	18
	5.5 Aandachtspunt notulen BC 2007.....	19
	5.6 Knelpunten	19

6	AUTO- EN BOOTVLEREN.....	20
	6.1 Aantal transecten en tellers.....	20
	6.2 Publiciteit	20
	6.3 Contractverplichtingen.....	20
	6.4 Aandachtspunt notulen BC 2007.....	20
	6.5 Knelpunten	20
	BIJLAGEN.....	22
	BIJLAGE 1. FOUTENCONTROLES BESTAND WINTERTELLINGEN VLEERMUIZEN.....	23
	BIJLAGE 2. TELGEBIEDEN VAN PROJECT ZOLDERTELLINGEN VLEERMUIZEN.....	24
	BIJLAGE 3. CONCEPT-WERKPLAN VOOR HET NEM VLWIN EN DAZ.....	25
	BIJLAGE 4. CONCEPT-WERKPLAN VOOR NEM HAZELMUIS	27
	BIJLAGE 5. CONCEPT-WERKPLAN VOOR NEM VLZOL	28
	BIJLAGE 6. DETERMINATIEWERK VLEERMUIZEN OP ZOLDERS.....	29

1 INLEIDING

De Zoogdierverseniging VZZ verzorgde in 2007 en 2008 in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring de uitvoering van vier monitoringsmeetnetten, een pilot voor een vijfde meetnet, en de uitgave van een halfjaarlijks verschijnend verslag voor de deelnemers (De Telganger). In dit rapport wordt van deze meetnetten kort weergegeven welke werkzaamheden door de Zoogdierverseniging zijn uitgevoerd. Daarnaast worden eventuele knelpunten gesproken en wordt weergegeven hoeveel dagen er tot nu toe aan de meetnetten zijn besteed.

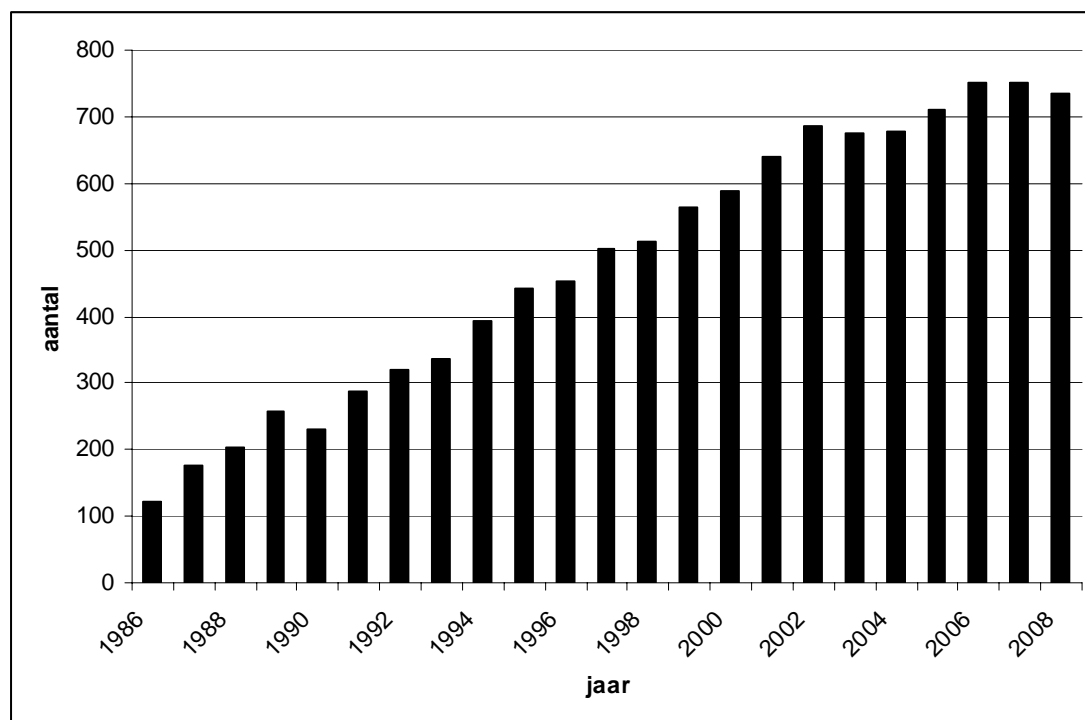
2 WINTERTELLING VLEERMUIZEN

2.1 Aantal objecten en tellers

Het totale aantal objecten dat in onze bestanden is opgenomen bedraagt inmiddels ca 1630. In figuur 1 staat het aantal objecten weergegeven waarvan per jaar tellingen zijn doorgegeven. Doorgaans komen in latere jaren nog gegevens van een bepaald jaar binnen, waardoor het schijnbaar stabiele aantal getelde objecten van de laatste 5 jaren waarschijnlijk een opgaande lijn wordt.

Het bestand dat 28 juli 2008 aan het CBS is geleverd omvat informatie van 1252 objecten.

De objecten worden geteld door circa 100 telleiders.

Figuur 1. Het aantal objecten waarvan over de periode 1986-2008 per jaar tellingen zijn doorgegeven aan het CBS.

2.2 Publiciteit

In de eerste Telganger van 2008 is een kort artikel opgenomen over een aantal opvallende resultaten van afgelopen wintertellingen.

In de tweede Telganger van 2008 (gepland begin oktober 2008) is een artikel gepland met de resultaten over de periode 1986-2008.

2.3 Contractverplichtingen

In het onderstaande overzicht staan de producten die volgens het contract verplicht zijn, met hun leveringsdatum.

- Product 1: actuele telgegevens te leveren aan het CBS voor 1 augustus 2008.
Eind juli 2008 zijn de data geleverd aan het CBS.
- Product 2: bestand met start en stopreden te leveren aan het CBS voor 1 augustus 2008.
Eind juli 2008 zijn de data geleverd aan het CBS.
- Product 3: ligging van de telobjecten op kilometerniveau te leveren aan het CBS voor 1 augustus 2008.
Eind juli 2008 zijn de data geleverd aan het CBS.
- Product 4: onderling consistente beheersgegevens te leveren aan het CBS voor 1 augustus 2008.
Eind juli 2008 zijn de data geleverd aan het CBS. Dit bestand is zo volledig mogelijk geleverd (zie aandachtspunt 'Bijhouden en compleet maken van de hulpbestanden').
- Product 5: brief aan Ga-N met bevestiging van het leveren van product 1, 2, 3 en 4 aan het CBS.
Eind juli 2008 geleverd aan Ga-N.

2.3 Aandachtspunten uit offerteaanvraag 2008

Op peil houden van de tellingen/betreding groeven

De meeste objecten in Natura2000-gebieden buiten Zuid-Limburg zijn geteld. De meeste belangrijke groeven konden dit jaar niet geteld worden, vanwege problemen met vergunning in het kader van de Mijnwet. Er is met verschillende partijen overleg geweest om zoveel mogelijk groeven te kunnen tellen. Er is slechts een klein aantal groeven geteld. Het is onduidelijk in hoeverre dit probleem aankomend jaar al opgelost zal zijn (zie knelpunten).

Bijhouden en compleet maken van de hulpbestanden

In tabel 1 wordt de stand van zaken weergegeven betreffende ontbrekende objectgegevens die van belang zijn voor het berekenen van de indexen.

- Start/stop-gegevens: Bij start-gegevens een lichte verbetering, maar bij stop-gegevens een lichte verslechtering. Met name de stopgegevens verdienen nog enige aandacht. Voor aankomend telseizoen worden de ontbrekende gegevens aan de provinciale coördinatoren voorgelegd.
- Nauwkeuriger ligging: Aan verschillende vrijwilligers is afgelopen winter een GPS in bruikleen toegezonden. Dit heeft op hectometerniveau enige verbetering opgeleverd. Aankomend telseizoen wordt dit voortgezet.
- Beheergegegevens: aan het CBS is in september 2007 een deelbestand geleverd met bijgewerkte beheergegegevens. De uitkomsten van de analyses die het CBS hiermee heeft uitgevoerd zijn voor wat betreft het beheer van objecten dusdanig dat er weinig concreets uitkomt. Het kan zijn dat het gevoerde beheer weinig invloed heeft op de aantallen vleermuizen. Het kan echter ook zo zijn dat het verzamelen van dergelijke gegevens in de tot nu gebruikte omschrijvingen via vrijwilligers te weinig betrouwbaar is en de gegevens onbruikbaar zijn voor een dergelijke analyse. Waarschijnlijk is het daarom niet de moeite waard om de beheer gegevens op deze wijze te blijven verzamelen.
- Toegangsjaar voor vleermuizen: er heeft een lichte verslechtering plaatsgevonden. Voor aankomend telseizoen worden de ontbrekende gegevens aan de provinciale coördinatoren voorgelegd.

Tabel 1. Overzicht van de ontbrekende gegevens (stand 29/07/2008). Van 1252¹ objecten worden gegevens aangeleverd (inclusief objecten die niet meer geteld (kunnen) worden).

	# objecten zonder opgave 27/08/2007	# objecten zonder opgave 29/07/2008	ontbreekt van totaal
objecttype	5	8	<1%
kilometerhok	20	20	2%
hectometerhok	346	315	25%
startjaar	1	0	0%
startreden	57	48	4%
stopreden	11	15	8%
toegang sinds	51	78	6%

¹ Eerder werd het aantal van 1630 objecten vermeld. Het verschil zit hem in de objecten die zijn opgesplitst omdat het clusters van objecten betreft. Van deze gesplitste objecten worden voorlopig nog geen gegevens aan het CBS geleverd, totdat de splitsing met terugwerkende kracht kan worden doorgevoerd. Het CBS ontvangt wel de geclusterde gegevens.

Opsplitsing van clusters van objecten

Een deel van de objecten die in het objectenbestand staat weergegeven bestaat in werkelijkheid uit meerdere objecten. Afgelopen jaren zijn ongeveer een 30-tal objecten met terugwerkende kracht opgesplitst (waaronder belangrijke meervleermuis-objecten). Daarnaast is momenteel van 62 objecten bekend dat deze uit meer dan 1 object bestaan. Deze objecten zijn afgelopen jaren ook opgesplitst, maar nog niet met terugwerkende kracht. In werkelijkheid gaat het daarbij om minimaal 372 objecten. Verder is het zeker dat er nog meer objecten zijn die in werkelijkheid bestaan uit een cluster van objecten. Problemen die bij het bestaan van clusters van objecten onder 1 objectnummer optreden zijn:

- niet jaarlijks tellen van alle objecten (wordt niet opgegeven);
- problemen bij doorgeven van beheermaatregelen of kwaliteit telling in deel van de objecten;
- verdwijnen van objecten uit een cluster (ongeschikt geworden of vernietigd);
- vinden van voorheen onbekende objecten in een bestaand cluster.

Dit alles kan een ongewild effect hebben op de indexen. De vraag is of het momenteel werkelijk zo is. Het lijkt echter raadzaam om het wegschrijven van clusters van objecten onder 1 object te voorkomen/ontmoedigen om (toekomstige) effecten tegen te gaan.

Afgewogen dient te worden of de extra tijdsinspanning die het opsplitsen kost, opweegt tegen het gevaar van afwijkingen in de indexen.

Dubbele meetreeksen groeven

Aan de belangrijkste telleiders van groeven is een overzicht gezonden met clusters van groeven die mogelijk voor dubbeltellingen in de telgegevens zorgen. Helaas zijn daarop nog geen reacties ontvangen. Verklaring daarvoor zijn waarschijnlijk de werkzaamheden die deze vrijwilligers hebben met het produceren van de Zoogdieratlas van Limburg. Aan het begin van komend seizoen zullen we deze telleiders vragen om een reactie.

Foutencontrole

De database van de wintertellingen is dit jaar omgezet naar het programma Access. Hierbij zijn de meeste foutcontroles ingebouwd. De foutencontroles zijn door de databeheerder van de Zoogdierverseniging VZZ uitgevoerd vóór aanlevering aan het CBS. In bijlage 1 worden de nu uitgevoerde foutencontroles weergegeven. Er is 1 foutencontrole die lastiger in te bouwen is: detecteren van ongewoon lage of hoge aantallen vleermuizen per object. Daar is nu globaal naar gekeken. Dit zal in samenspraak met het CBS beter worden ingebouwd. Deze controle wordt al wel door het CBS uitgevoerd voordat indexen worden bepaald.

Invoermodule

De laatste versie van de invoermodule voor vrijwilligers is geleverd aan het CBS.

2.4 Aandachtspunten uit notulen BC 2007

Noodzaak determinatiewerk wintertellingen vleermuizen

Figuur 1 laat zien dat het aantal objecten jaarlijks toeneemt (ook zonder opsplitsingen van clusters). Dit brengt met zich mee dat het aantal telleiders en tellers zal toenemen. Om deze personen op een goede wijze te kunnen opleiden is een naslagwerkje uitermate nuttig. Daarnaast is het ook van belang de telleiders en tellers die al deelnemen scherp te houden. Daarvoor worden in toenemende mate door provinciale werkgroepen opfrisavonden georganiseerd, waarbij een determinatiewerk goed van pas zou komen. Al meerdere jaren wordt er vanuit de telgroepen naar een determinatiewerk gevraagd. Tenslotte zijn een aantal soorten aan het toenemen en te verwachten valt dat ze zich verder over Nederland gaan verspreiden (onder andere Franjestaart en Ingekorven vleermuis). Dat brengt met zich mee dat telleiders die geen ervaring met deze soorten hebben de beschikking moeten hebben over een naslagwerkje.

Wij zien een duidelijk pluspunt voor het waarborgen van de kennis bij de deelnemers van het meetnet als er een determinatiewerk beschikbaar komt. Dit zal de kwaliteit van het meetnet ten goede komen. Er is door enkele deelnemers van het meetnet al enig voorwerk verricht, zodat een dergelijk determinatiewerkje op relatief snelle wijze tot stand kan komen.

2.6 Knelpunten

Groevenproblematiek

Een groot aantal groeven waren in de winter van 2007-2008 niet toegankelijk voor tellers. Het ministerie van Economische Zaken, waaronder de mijnen vallen, geeft geen betredingsvergunning af voor groeven die niet op veiligheid gekeurd zijn.

Intussen wordt er gewerkt aan een handreiking "kleinschalig gebruik mergelgroeven", zodat de mergelgroeven onder een lichtere keuring zouden vallen, en is er voor een klein aantal groeven door de eigenaar een vergunning aangevraagd. Voor een groot aantal beheerders lijken de kosten voor een keuring echter op dit moment te hoog.

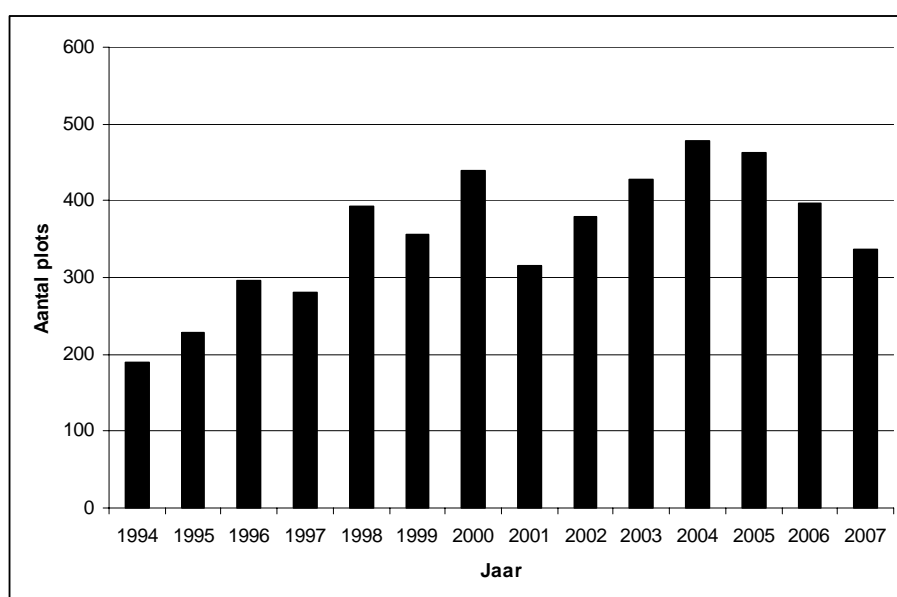
Hoewel de Zoogdierverseniging via verschillende kanalen (telligroepen, groeveneigenaren, etc.) de betrokken partijen stimuleert een oplossing te vinden, vreest ze dat een groot aantal groeven komend jaar opnieuw niet geteld zal worden. De Zoogdierverseniging ziet in dat de sturende rol die ze hierin kan spelen beperkt is.

3 DAGACTIEVE ZOOGDIEREN

3.1 Aantal plots en telleiders

Er zijn momenteel van 336 plots gegevens uit 2007 ontvangen (zie figuur). In vergelijking met voorgaande jaren is dat aantal relatief laag. Er zijn echter altijd nog enkele na leveringen waardoor het aantal in 2007 getelde plots zal stijgen.

De plots worden geteld door ruim 325 telleiders.

Aantal plots waarvan over de periode 1994-2007 gegevens zijn binnengekomen (2001: MKZ-jaar).

3.2 Publiciteit

In de tweede Telganger van 2008 (gepland begin oktober 2008) is een artikel gepland over de resultaten van de periode 1994-2007.

3.3 Contractverplichtingen

In het onderstaande overzicht staan de producten die volgens het contract verplicht zijn, met hun leveringsdatum.

- Product 6: actuele telgegevens (door SOVON) te leveren aan het CBS voor 1 mei 2008. Eind april 2008 geleverd aan het CBS.
- Product 7: telgegevens konijntellingen in de duinen te leveren aan het CBS voor 1 maart 2008. Eind februari 2008 geleverd aan het CBS.
- Product 8: Brief aan GA-N met bevestiging van het leveren van product 7 aan het CBS voor 15 oktober 2008. Op 29 februari 2008 geleverd aan het CBS.

3.4 Aandachtspunten uit offerteaanvraag 2008

Verkrijgen van nieuwe locaties

In de Telganger werd een oproep geplaatst voor meer gegevens uit gebieden die ondervertegenwoordigd zijn. Op dit moment is nog niet duidelijk of dit effect heeft gehad, omdat doorgaans na twee jaar pas alle tellingen zijn aangeleverd. Mocht dit niet werken dan valt te overwegen om tellers in de ondervertegenwoordigde regio's gericht een verzoek tot medewerking te sturen.

Op orde brengen van bestand met telgegevens van PWN van konijn in de duinen

De Zoogdierverseniging VZZ heeft in samenwerking met de duinbeheerder PWN een behoorlijke inhaalslag uitgevoerd, waarbij de meeste ontbrekende tel- of bezoekgegevens van oudere tellingen zijn aangevuld. Toch blijken er nog een aantal gegevens te ontbreken. De planning is om deze bij de volgende aanlevering aan het CBS bijgewerkt te hebben.

Inzamelen en beheren van konijntellingen duinen

Het verzamelen van de tellingen van dit jaar loopt nog en verloopt tot op heden zonder grote problemen. Het beheer van de gegevens vergt nog enige aandacht. Het bestand dat aan het CBS is geleverd is voor het eerst door een controleprogramma gecontroleerd. Dit leverde toch nog enkele problemen op (zowel bij oude als recente tellingen). Zo ontbreken er nog tellingen waarvan wel bezoekgegevens aanwezig zijn. Het CBS heeft in de invoermodule meer controle mogelijkheden ingebouwd om dergelijke inconsistenties zo goed en zo snel mogelijk op te sporen.

Het bestand is al wel dusdanig compleet dat het CBS nieuwe indexen heeft kunnen bepalen. Met het CBS zal besproken worden hoe de laatste problemen op te lossen. Daarbij zal ook aandacht gegeven worden aan het uitvoeren van meer foutcontroles vóór aanlevering richting het CBS.

Geschiktheid website SOVON voor invoer zoogdiergegevens

De korte handleiding die door de Zoogdierverseniging VZZ voor dit meetnet is opgesteld, is door SOVON op haar website geplaatst bij de invoermodule van de zoogdier telgegevens.

3.5 Aandachtspunten uit notulen BC 2007

Continuïteit tellocaties vergroten

Er is een aantal plots waarvan aanvankelijk zoogdiergegevens zijn ontvangen en daarna niet meer. Naar tellers van deze plots is een gerichte oproep verzonden om weer zoogdieren te tellen. Dat heeft op korte termijn een aantal telformulieren van afgelopen jaren opgeleverd die de tellers niet hadden verzonden.

3.6 Knelpunten

Voor de tellingen van dagactieve zoogdieren zijn geen knelpunten. Het meetnet loopt goed.

4 HAZELMUIS

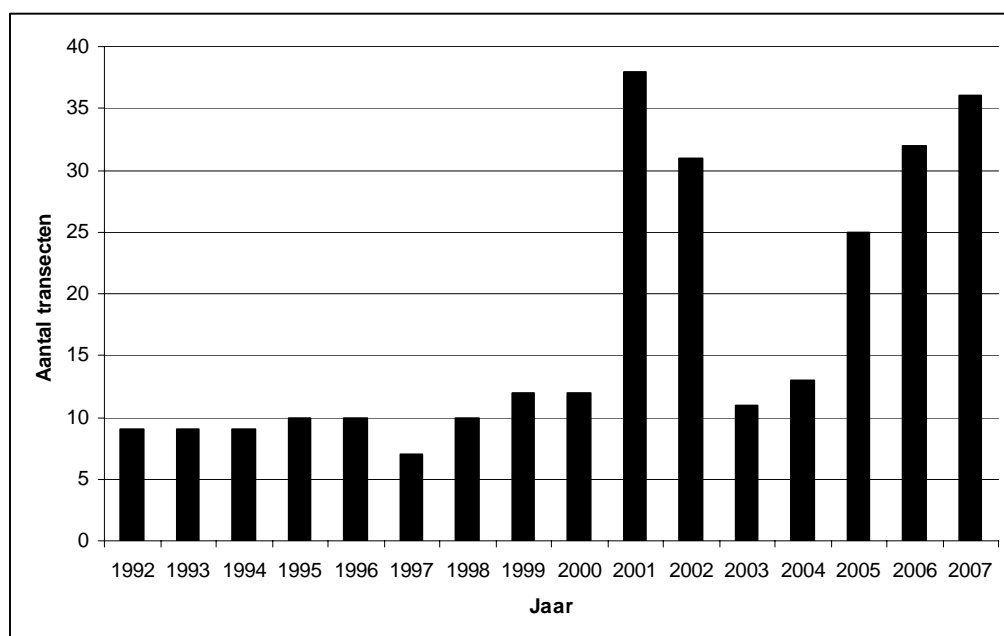
4.1 Aantal transecten en tellers

Er werden in het seizoen 2007 een totaal van 36 transecten geteld, door 16 tellers. Er meldde zich eind 2007 één nieuwe vrijwilliger. Deze hopen we in komend seizoen mee te laten lopen met een ervaren teller om de benodigde ervaring op te doen.

In 2007 werden bijzonder veel nesten waargenomen: 343 nesten, 9.5 nest per transect. De gegevens zijn aangeleverd, ingevoerd, op fouten gecontroleerd en geleverd aan het CBS.

De geografische locaties van de gevonden nesten werden met behulp van GPS of topografische atlas bepaald en ingevoerd in de Zoogdierendatabank van de VZZ, die deel gaan uitmaken van de NDFF.

“Onze telmethode” is overgenomen door de tellers in de Belgische Voerstreek. Dit maakt het mogelijk gebieds-trends in plaats van nationale trends te berekenen.

Aantal getelde transecten per jaar.

Op 15 maart 2008 werd een evaluatiedag van het meetseizoen 2007 gehouden. Tom van der Meij (CBS) vertelde over de doelen, logistiek en statistiek achter het meetnet. Jasja Dekker (VZZ) toonde een overzicht van de tellingen van het afgelopen seizoen. Ruud Foppen presenteerde de folder over hazelmuisen voor beheerders. Daarna was er een zaaldiscussie over verbeterpunten. Belangrijke punten uit het meetnet waren het telformulier en kaartmateriaal. Het formulier in huidige vorm wordt als te uitgebreid ervaren. Daarom wordt, in overleg met het CBS, het invullen van een aantal minder belangrijke achtergrondgegevens facultatief gesteld. Daarnaast wordt het formulier verbeterd qua vormgeving. De evaluatiedag was ook een goed moment om wensen vanuit de coördinatie aan de tellers terug te koppelen. Zo geven tellers onduidelijk aan, welke van de getelde nesten bij de tweede telronde de nieuwe nesten waren, of gebruikten ze voor alle deeltransecten maar 1 formulier, wat de verwerkingstijd sterk deed toenemen. Tijdens de evaluatiedag waren we te gast bij Staatsbosbeheer te Vijls.

4.2 Publiciteit

In Telganger 2007(2) werden de resultaten en indexen van seizoen 2006 gepresenteerd, met een oproep voor nieuwe tellers. In Telganger 2008(1) werden de telresultaten, indexen en trends van het seizoen 2007 gerapporteerd. Telganger 2008(2) komt in het komende telseizoen uit. Er zal een kort, enthousiastmerend stuk geplaatst worden. Dit artikel valt onder het volgende contractjaar.

De Muscardinus mailgroep, die opgezet is om de contacten tussen de vrijwilligers te bevorderen is omgezet naar een Gliridae-mailgroep, om ook de eikelmuis-onderzoekers in contact met elkaar te houden.

4.3 Contractverplichtingen

In het onderstaande overzicht staan de producten die volgens het contract verplicht zijn, met hun leveringsdatum.

- Product 1. Een geactualiseerd bestand met telgegevens tot en met 2007, op te leveren aan CBS (uiterlijk 15 mei 2008).
- Product 2. Een geactualiseerd bestand met achtergrondgegevens per meetpunt zoals ligging, en beheer, op te leveren aan het CBS (uiterlijk 15 mei 2008).
- Product 3. Een bestand waarin per telgebied startjaar, stopjaar en de redenen voor starten dan wel stoppen van de tellingen worden bijgehouden, met name om te kunnen bepalen of en voor wanneer nulwaarden moeten worden ingevoerd. Dit product wordt geleverd aan het CBS (uiterlijk 15 mei 2008).

Deze drie producten werden opgeleverd op 6 mei 2008.

- Product 4. Een beknopte rapportage over het meetnet voor de tellers in 'de Telganger' (uiterlijk 15 augustus 2008).
Verschenen op 10 juni 2008.
- Product 5. Een rapportage waarin de resultaten van het jaar 2007 kort worden besproken en een werkplan voor 2008 te leveren aan LNV en het CBS ten behoeve van de vergadering van de begeleidingscommissie in september 2008.
Deze rapportage.
- Product 6. Brief met bevestiging dat de producten 1, 2 en 3 zijn geleverd aan het CBS; te leveren aan LNV (uiterlijk 15 mei 2008).
Opgeleverd op 8 mei 2008.

4.4 Aandachtspunten uit offerteaanvraag 2007

Meetlocaties uitzetten in nieuwe of herbezette gebieden (VZZ).

De transecten werden per seizoen 2007 uitgebreid met 3 transecten in potentiële uitbreidingsgebieden geteld.

Een van de vaste, ervaren tellers, Rian Pulles, zal in 2008 een nieuw transect aan de Duitse grens tellen, tegen het huidige verspreidingsgebied aan.

Uit het Verspreidingsonderzoek Nederlandse Zoogdieren kwamen enkele nieuwe locaties voort. Hier zal komend seizoen een transect gepland worden, en getracht dat seizoen al een ervaren teller voor die transecten te vinden.

4.5 Aandachtspunt notulen BC 2007

Kaartmateriaal

Er was in 2006 gebrek aan kwalitatief goed kaartmateriaal bij de tellers. Er zijn afgelopen meetjaar goede kaarten van de transecten geproduceerd. Toch denken we dat er nog winst te halen is (zie aandachtspunt "Vastleggen ligging transecten").

Structuur jaarverslag

Het jaarverslag heeft dit jaar dezelfde structuur gekregen als die van de andere meetnetten.

4.6 Overige aandachtspunten

Verbeteren database

Sinds 2005 worden naast start-stopjaar, beheer en subpopulatie door de tellers een aantal andere achtergrond gegevens verzameld. Op dit moment is de database voor de hazelmuis-tellingen echter eenvoudig van opzet: het bevat een transectenlijst met informatie over ligging, deelpopulatie en beheer, gekoppeld aan het totaal aantal getelde nesten van de twee tellingen voor elk jaar.

We zouden graag deze eenvoudige database verbeteren, zodat alle verzamelde gegevens ingevoerd kunnen worden. Dit zal een eenmalige investering kosten.

Vastleggen ligging transecten

Op dit moment is de ligging van de transecten slechts als "geografisch middelpunt" vastgelegd en is de exacte ligging van de transecten alleen papier vastgelegd. Voor het vervaardigen van kaartmateriaal etc., is het van belang deze te digitaliseren in een GIS. We schatten dat dit twee werkdagen zal kosten.

Invoermodule voor telleiders

Een groot deel van de tellers zou graag een digitaal formulier gebruiken. Aangezien het bestaande formulier al in excel-formaat staat, kost het realiseren hiervan geen extra tijd of moeite boven de normale coördinatiekosten.

Beheer: van statisch naar dynamisch

Tot heden werd hazelmuisvriendelijk beheer als constante aan de objecten (transecten) gekoppeld, over de hele telperiode. Dit is weinig realistisch: voor een aantal transecten werd het beheer pas halverwege de telreeks doorgevoerd.

Komende jaar willen we beheer als variabele aan de tellingen koppelen: dan 'telt' hazelmuisvriendelijk beheer alleen mee voor de jaren waarin het daadwerkelijk is gevoerd. Dit gebeurt in overleg met SBB en de soortexperts. We verwachten dat het bevragen van de soortexperts en beheerders, en het bijwerken van de database een extra dag werk kost.

4.7 Knelpunten

Vertrek coördinator vrijwilligers

De coördinator vrijwilligers en tellingen van het meetnet, Ludy Verheggen, werkt sinds voorjaar 2008 niet meer voor de Zoogdierverseniging VZZ. De coördinatie van het meetnet is overgenomen door Jasja Dekker van de Zoogdierverseniging. Ludy Verheggen blijft als soortexpert, werknemer bij Stichting IKL en teller bij de hazelmuis en bij het meetnet betrokken. Daarnaast kan de nieuwe coördinator voor specifieke (historische) informatie over de telreeksen terugvallen op soortexpert en teller Ruud Foppen. Het opvangen van het plotselinge vertrek van Ludy Verheggen heeft enkele dagen extra gekost.

5 ZOLDERTELLINGEN

5.1 Aantal objecten en tellers

In 2007 zijn in zuid Nederland (Zeeuws Vlaanderen, Noord-Brabant en Limburg) in totaal 48 zolders op vleermuizen onderzocht. Daarbij zijn 15 personen actief geweest.

Via oproepen in diverse media wordt momenteel getracht de groep van vrijwilligers en te bezoeken zolders te vergroten. In augustus 2008 worden twee cursussen gegeven voor nieuwe deelnemers uit westelijk Brabant en midden Limburg. Daarnaast is er in oostelijk Brabant de mogelijkheid voor een meeloopstage opgezet. Eén deelnemer van het meetnet, René Janssen, onderzoekt dit jaar ongeveer 200 zolders, met name van kerken, in Noord-Brabant op aanwezigheid van vleermuizen en wordt daarbij financieel ondersteund door de Provincie Brabant. De lijst met gecontroleerde zolders, en de daar aangetroffen dieren, wordt door deze onderzoeker aan Zoogdierverseniging VZZ geleverd. Deze lijst maakt het uitbreiden van de te bezoeken zolders op korte termijn mogelijk.

5.2 Publiciteit

In de eerste Telganger van 2008 is een kort artikel opgenomen over de voortzetting van het meetnet in 2008. In juli is een radio-interview gegeven voor omroep Brabant.

In september zal tijdens een telling een rapportage plaatsvinden voor omroep Limburg.

In de tweede Telganger van 2008 (gepland begin oktober 2008) is een artikel gepland met de voorlopige resultaten in 2008.

5.3 Contractverplichtingen

In het onderstaande overzicht staan de producten die volgens het contract verplicht zijn, met hun leveringsdatum.

- Product 1: Actuele telgegevens te leveren aan het CBS voor 1 april 2009.
- Product 2: Achtergrondgegevens van zolders te leveren aan het CBS voor 1 april 2009.
- Product 3: Determinatiegids op te leveren aan CBS en Ga-N voor 1 oktober 2008.
- Product 4: Verslag voor de waarnemers over het jaar 2008 te leveren aan Ga-N (Telganger) voor 1 april 2009.
- Product 5: Jaarverslag over 2008 en werkplan voor 2009 te leveren aan het CBS en Ga-N voor 15 augustus 2008 (dit rapport).
- Product 6: Brief aan Ga-N met bevestiging van levering van producten 1 en 2 aan CBS voor 1 april 2009.

5.4 Aandachtspunten uit offerteaanvraag 2008

Vanwege de prille start van dit meetnet zijn alleen die punten opgenomen waarover momenteel iets te melden is.

Organisatie en coördinatie meetnet

Hoewel pas recent de opdrachtbrief is binnengekomen (7 augustus 2008), werd in mei 2008 toch gestart met het verder opzetten van het meetnet.

Om bij de tellingen t.b.v. de aantalmonitoring zoveel mogelijk te voorkomen dat er dubbeltellingen plaatsvinden wordt er in het zuiden van het land geteld in telgebieden. Deze zijn recent vastgesteld en gedigitaliseerd (zie bijlage 2).

Verwerven, controleren en verwerken van de gegevens

Om verwerking van de telgegevens soepel te laten verlopen is een eerste versie van een invoermodule voor intern gebruik ontwikkeld. Deze wordt momenteel besproken met het CBS, waarbij ook aandacht geschonken gaat worden aan het inbouwen van de nodige foutencontroles en het aan het CBS te leveren format. Vervolgens zal een excel- versie gemaakt worden die geschikt is voor gebruik door de vrijwilligers. Dit staat gepland voor medio oktober 2008, zodat de vrijwilligers dit jaar al gebruik kunnen maken van een invoermodule.

Drukken determinatiegids

De eerder samengestelde determinatiegids zal binnenkort drukklaar gemaakt worden en vermenigvuldigd (zie bijlage 6).

5.5 Aandachtspunt notulen BC 2007

Beschikbaarheid eerste tellingen Lilbosch

De telreeks van ingekorven vlermuizen op de zolder van klooster Lilbosch zal naar verwachting in de eerste helft van 2009 in de dan te verschijnen zoogdieratlas van Limburg. Dat is het moment waarop de teller van dit object de tellingen vrijgeeft voor het meetnet.

5.6 Knelpunten

Tot op heden zijn geen knelpunten voorzien.

6 AUTO- EN BOOTVLEREN

6.1 Aantal transecten en tellers

Op dit moment (13 november 2008) zijn 6 van de 20 te rijden transecten gereden, of worden dit op zeer korte termijn gedaan. Van de overige 14 transecten zijn er voor 7 vrijwilligers bereid gevonden ze te rijden. Voor de andere 7 staan nog directe verzoeken of oproepen uit.

Met het CBS is overleg gevoerd over de plaats en vorm van de nieuw te plannen transecten.

6.2 Publiciteit

In de eerste Telganger van 2008 is een kort artikel opgenomen over de tweede pilot met een oproep voor vrijwilligers voor de tweede pilot.

6.3 Contractverplichtingen

In het onderstaande overzicht staan de producten die volgens het contract verplicht zijn, met hun leveringsdatum, volgens opdrachtbrief (dd 4 juli 2008, kenmerk 2008/1947).

- Product 1. Brief met motivatie van de aan te schaffen "state of the art" bat detector. Aan te leveren aan de GA-N uiterlijk op 1 juli 2008.
Nog niet geleverd, zie knelpunt in paragraaf 5.4
- Product 2. Beknopt voortgangsverslag 2008, aan te leveren aan GA-N en CBS voor BC vergadering in september/oktober 2008.
- Product 3. Databestand met de aangetroffen soorten en aantallen per route, aan te leveren aan CBS uiterlijk op 1 februari 2009.
- Product 4. Concept-verslag over uitgevoerd onderzoek, op te leveren aan het CBS uiterlijk op 1 maart 2009.
- Product 5. Verslag over uitgevoerd onderzoek, op te leveren aan GA-N en CBS uiterlijk op 1 mei 2009.
- Product 6. Drukklare teksten voor handleiding en formulier voor het Meetnet Autoroutes Vleermuistellingen aan CBS. Concept uiterlijk op 1 april 2009. Eindversie uiterlijk op 1 mei 2009.
- Product 7. Teruglevering van waarschuwingen aan waarnemers, eventueel als onderdeel van het verslag. Opleveren uiterlijk 1 mei 2009.
- Product 8. Brief met bevestiging van levering van producten 3, 4 en 6. Opleveren uiterlijk 1 mei 2009.

6.4 Aandachtspunt notulen BC 2007

Alle in de notulen van de BC 2007 zijn lopende het contract van de pilot opgelost.

6.5 Knelpunten

State-of-the-art-detector

In het project was voorzien in het vergelijken van de vorig jaar gebruikte detector met een state-of-the-art detector. Na gunning van het project (4 juli 2008), is contact met de fabrikant opgenomen om te informeren naar levertijd van de detector. De fabrikant meldde ons recent dat de detector de komende maanden niet leverbaar is. Daarnaast meldde zij dat zij het apparaat niet geschikt achten is voor gebruik op rijdende auto's.

De Zoogdierverseniging informeert bij collega-onderzoekers naar veldervaringen, maar vooralsnog kan deze detector niet worden ingezet.

Defecte detector

Begin augustus is een van de twee gebruikte detectoren defect geraakt. Deze wordt ter reparatie teruggestuurd aan de fabrikant. Het wordt nu noodzakelijk detectoren meer tussen vrijwilligers heen en weer te sturen, wat vermoedelijk zal resulteren in enige uitloop in het rijden en varen van de transecten.

BIJLAGEN

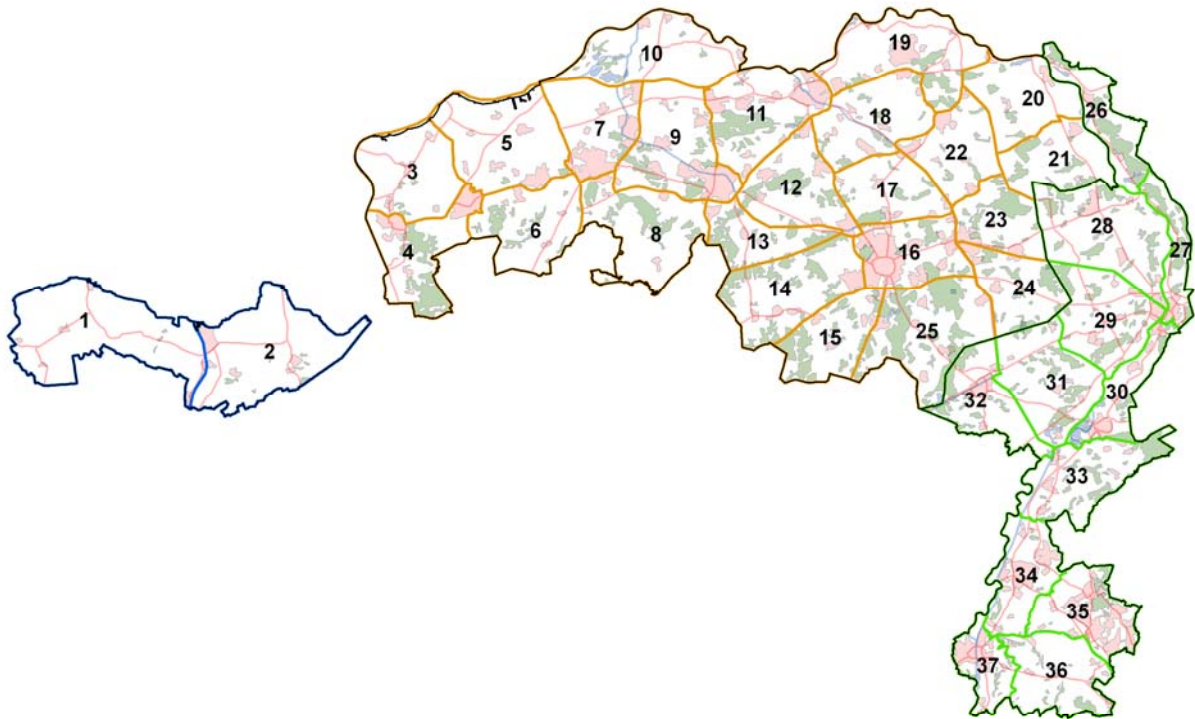
BIJLAGE 1. FOUTENCONTROLES BESTAND WINTERTELLINGEN VLEERMUIZEN

1. Kwaliteit veldwerk: onwaarschijnlijke soorten controleren
2. Kwaliteit veldwerk: geleverde tellingen moeten nauwkeurig en volledig zijn
3. Integriteit bestanden: te leveren bestanden geleverd in correct bestandstype en met juiste naamgeving
4. Integriteit bestanden: inhoud en naamgeving van de velden overeenkomstig vereisten format
5. Integriteit bestanden: gehanteerde codes in codevelden conform toegestane coderingen
6. Volledigheid dataset: alle te leveren plots en teljaren in dataset beschikbaar
6. Volledigheid dataset: indien langer dan x jaar geen tellingen aanwezig zijn, worden stopjaar en stopreden verwacht
7. Volledigheid dataset: gegevens van alle soorten in dataset beschikbaar
8. Volledigheid dataset: controle op niet/nooit getelde plots
9. Volledigheid dataset: alle sub-objecten met bijbehorend object geleverd
10. Consistentie bestanden: alle plotnummers en teldata uit "tellingen" met dienovereenkomstige gegevens in "kop"
11. Consistentie bestanden: alle plotnummers uit "kop" met dienovereenkomstige gegevens in "plot"

Nog beter in te bouwen:

12. Kwaliteit veldwerk: onwaarschijnlijk hoge (of lage) aantallen per soort per object controleren (tijdsreeksen)

BIJLAGE 2. TELGEBIEDEN VAN PROJECT ZOLDETELLINGEN VLEERMUIZEN

BIJLAGE 3. CONCEPT-WERKPLAN VOOR HET NEM VLWIN EN DAZ

(ten behoeve van de bijeenkomst met de begeleidingscommissie)

Meetnet Wintertellingen Vleermuizen

Reguliere werkzaamheden (in volgorde van belangrijkheid):

- Het aansturen van vrijwilligers zodat:
- de huidige spreiding van de meetpunten gehandhaafd blijft met name in de Natura 2000 gebieden en indien nodig en mogelijk uitgebreid wordt;
- de gegevens tijdig bij het CBS voor analyse aangeleverd worden.
- De waarborging van de kennis van de vrijwilligers
- Het verwerven, de invoer, de controle en het beheer van de gegevens van het meetnet wintertellingen vleermuizen.
- Het regelen van de ontheffing van de Flora en Faunawet en de bijbehorende machtigingen voor de telleiders.
- Het verder completeren en consistent maken van de hulpbestanden van het meetnet wintertellingen vleermuizen (zijnde start/stop, ligging, objecttypering) en deze leveren aan het CBS.
- Analyseren en interpretatie van de telgegevens vanaf 1986 in samenwerking met het CBS.
- Het verder verbeteren van de contacten met de organisaties die de gegevens voor dit meetnet leveren, om de aanlevering van de gegevens waar nodig te verbeteren.
- Een verslag 2009 en een werkplan 2010 met daarin de ontwikkeling van de meetnetten en een korte bespreking van de knelpunten en de mogelijke oplossingen daarvan.
- Het opstellen van een overzicht van welke telobjecten van het meetnet wintertellingen vleermuizen de ligging op kilometerhok-niveau bekend zijn. Als een kilometerhok niet achterhaald kan worden, wordt dit met reden opgegeven.
- Het opstellen van een overzicht van welke telobjecten van het meetnet wintertellingen vleermuizen de ligging als Amersfoort-coördinaat bekend zijn.
- Aanvullende werkzaamheden binnen het meetnet wintertellingen vleermuizen, zoals het inwinnen van gegevens over historische tellingen of over aanpassingen aan objecten die voor 1986 zijn uitgevoerd, vallen buiten deze offerte.
- De spreiding van de meetpunten (i.e. de objecten) is optimaal, geen verdere actie noodzakelijk.

Naast het uitvoeren van de reguliere werkzaamheden zal aan onderstaande punten aandacht worden geschonken (in volgorde van belangrijkheid):

- werkzaamheden voortkomend uit de analyse beheersgegevens samen met CBS
- het schrijven van een artikel over de beheeranalyse en het effect op de indexen,
- problematiek dubbeltellingen groeven in kaart brengen en oplossen,

Meetnet Dagactieve Zoogdieren

Reguliere werkzaamheden:

- De spreiding van de meetpunten is nagenoeg optimaal. Om de spreiding verder te optimaliseren zijn nieuwe locaties gewenst in het westen van Friesland, Zeeland, het westen van Noord-Brabant.
- Erop toezien dat de Provincie Limburg de bestanden met de gegevens van 2008 naar het CBS verstuurd.
- Erop toezien dat de telformulieren van het seizoen 2009 door SOVON naar het CBS worden verstuurd. Het CBS vertoetst de formulieren.
- Het aansturen van de terreinbeheerders in de duinen zodat de huidige spreiding van de meetpunten gehandhaafd blijft.
- Door de VZZ het verwerven, de invoer, de controle en het beheer van de gegevens van de tellingen van konijnen in de duinen in 2009.
- De VZZ levert de gegevens van de tellingen van konijnen in de duinen aan het CBS.
- Het verder completeren van de hulpbestanden (zijnde start/stop en ligging). Dit gebeurt deels reeds in het kader van de SOVON-meetnetten (BMP).
- Een verslag 2009 en een werkplan 2010 met daarin de ontwikkeling van de meetnetten en een korte bespreking van de knelpunten en de mogelijke oplossingen daarvan.

Naast het uitvoeren van de reguliere werkzaamheden zal aan onderstaande punten aandacht worden geschonken:

- In samenwerking met het CBS het verder oplossen van de problemen die in de database van de tellingen van konijnen in de duinen geconstateerd zijn.

BIJLAGE 4. CONCEPT-WERKPLAN VOOR NEM HAZELMUIS

(ten behoeve van de bijeenkomst met de begeleidingscommissie)

Reguliere werkzaamheden

- organiseren en coördineren van het meetnet;
- verwerven, controleren en verwerken van de gegevens;
- analyse en interpretatie van de gegevens (in samenwerking met het CBS);
- verzorgen van verslag voor de waarnemers over 2008;
- opstellen van een rapportage over 2007 en een werkplan voor 2008;
- leveren van de telgegevens en achtergrondgegevens aan het CBS, conform de door het CBS aangegeven dataformat;

Naast het uitvoeren van de reguliere werkzaamheden zal aan onderstaande punten aandacht worden geschonken:

- verbeteren van de meetnet-database.
- digitaliseren transecten.

BIJLAGE 5. CONCEPT-WERKPLAN VOOR NEM VLZOL

(ten behoeve van de bijeenkomst met de begeleidingscommissie)

Reguliere werkzaamheden (in volgorde van belangrijkheid):

- Het aansturen van vrijwilligers zodat:
- de huidige spreiding van de meetpunten in zuid Nederland gehandhaafd blijft met name in de Natura 2000 gebieden en waar mogelijk uitgebreid wordt;
- de gegevens tijdig bij het CBS voor analyse aangeleverd worden.
- De waarborging van de kennis van de vrijwilligers
- Het verwerven, de invoer, de controle en het beheer van de gegevens van het meetnet zoldertellingen vleermuizen.
- Het regelen van de ontheffing van de Flora en Faunawet en de bijbehorende machtigingen voor de telleiders.
- Het completeren en consistent maken van de hulpbestanden van het meetnet zoldertellingen vleermuizen (zijnde start/stop, ligging, objecttypering) en deze leveren aan het CBS.
- Analyseren en interpretatie van de telgegevens vanaf 2007 in samenwerking met het CBS.
- Het verder verbeteren van de contacten met de organisaties die de gegevens voor dit meetnet leveren, om de aanlevering van de gegevens waar nodig te verbeteren.
- Een verslag 2009 en een werkplan 2010 met daarin de ontwikkeling van de meetnetten en een korte bespreking van de knelpunten en de mogelijke oplossingen daarvan.

Aanvullende werkzaamheden

- Het werven en opleiden van vrijwilligers in de provincies Zeeland (buiten Zeeuws-Vlaanderen), Zuid-Holland, Utrecht en Gelderland.

BIJLAGE 6. DETERMINATIEWERK VLEERMUIZEN OP ZOLDERS

(separaat als pdf verkrijgbaar)